

Дмитро Дроздовський

РЕАКТУАЛІЗАЦІЯ МІФОЛОГІЧНОГО СВІТОСПРИЙНЯТТЯ В РОМАНІ «ХМАРНИЙ АТЛАС» Д. МІТЧЕЛЛА

Анотація. У статті розкрито міфологічну специфіку мислення персонажів англійського постпостмодерністського роману «Хмарний атлас» Д. Мітчелла. Окреслено специфіку репрезентації міфологізму на філософському, жанровому, поетологічному рівнях роману. Досліджено філософську проблематику постпостмодерністського твору в аспекті репрезентації в ньому конфлікту між дійсністю природи (Всесвіту) й дійсністю людини, яка замикає життя не в парадигмі смислів, а в площині ідеологій, соціальних табу (соціальних міфів), що призводять до цивілізаційної катастрофи. Наголошено на пошуках смислових структур у літературі постпостмодернізму, зокрема доведено, що музика представлена в «Хмарному атласі» як вияв універсальної мови і є явищем, котре забезпечує зв'язок людини з міфом як метафізичним феноменом буття. Визначено загальну спрямованість англійської постпостмодерністської літератури до встановлення зв'язків із музичним претекстом.

Ключові слова: постпостмодернізм, міф, сучасний англійський роман, міфологічне мислення, «Хмарний атлас», Д. Мітчелл.

Постановка проблеми. Англійський постпостмодерністський роман постає явищем, для дослідження якого використання ритуально-міфологічних підходів видається правомірним з огляду на кілька аспектів. По-перше, в постпостмодернізмі має місце експлікація міфу, причому не йдеться про зображення соціальних міфів, властивих нашому часові, а й про традиційну репрезентацію дійсності як міфологічного простору, якому притаманна циклічність і символізація. По-друге, саме наявність символів у світосприйнятті персонажів сучасного англійського роману уможливорює використання підходів міфокритики, оскільки символізація дійсності є важливим чинником зв'язку між персонажами й природою (Всесвітом). По-третє, постпостмодерністський роман у Великій Британії реактуалізує наявність смислової парадигми, у якій перебувають персонажі, прагнучи наповнити власне життя тим, що належить до смислбуттєвих категорій. Натомість у романі «Хмарний атлас» Девіда Мітчелла, про який ітиметься в дослідженні, постає художньою візуалізацією проблеми, яку з точки зору античної філософії доцільно схарактеризувати як біном «фюсис» (природа буття) – «суще» (світ людини). Друге поняття прагне весь час замінити перше, формуючи замість потреби пізнати «фюсис» симулякрів істини, які відводять персонажів роману від пізнання життя як смислової парадигми. На поетологічному рівні в романі має місце рамкова структура, що так само підпорядкована ідеї циклічності, притаманній міфологічному мисленню. Роман Д. Мітчелла постає «історією в історії» («матрьошковий принцип»), проте кожний наратив підпорядкований загальній смисловій лінії, яка розкриває конфлікт людини й буття (Всесвіту, матерії), до чого призводить розрив між «етикою людини» й «етикою Всесвіту». Останнє поняття розглядається в роботі як своєрідна метафора, яка позначає, що макросвіт, у якому перебуває людина, за Д. Мітчеллом, наділений особливою розумністю, тобто інтелектуальною інтенцією, що реалізує себе у самовпорядкуванні матерії у Всесвіті.

Аналіз останніх джерел. На думку Ернста Кассірера, на певному етапі людина «розриває ланцюг, що зв'язує її із зовнішнім світом», і якщо «перші кроки інтелектуального та культурного життя людини можна представити як свого роду розумове пристосування до безпосереднього оточення», то в подальшому розвитку стосунки людини зі світом

опиняються посередництвом розгалуженої символічної системи. Людина, на думку Ернста Кассіра, «настільки занурена в лінгвістичні форми, художні образи, міфічні символи або релігійні ритуали, що не може нічого бачити і знати без втручання цього штучного посередника». Символізм міфу, на погляд Ернста Кассіра, ґрунтується на тому, що предмети, не втрачаючи своєї конкретності, можуть перетворюватися на певні знаки для відображення інших предметів чи явищ, тобто слугувати їхнім символічним аналогом. Міф з'являється як замкнута символічна система, об'єднана характером функціонування і способом моделювання навколишнього світу», – підсумовує Т. Карабович [2, с. 28]. Розрив зі світом у романі Д. Мітчелла позначений відмежування людини від розуміння онтологічних законів буття. У такому разі сформовані соціальні інститути й інституту влади, політичні філософські системи є продуктом «сну розуму», а не інтуїтивного пізнання дійсності, яке можливе за умови міфологічного мислення. Міфологічний розум, за Д. Мітчеллом, має ознаки наївності, проте така наївність не уподібнюється примітивізму в релігієзнавчому тлумаченні цього поняття. Наївність передбачає уміння здатність схоплювати сутність речей не лише за допомогою розуму, який препарує дійсність в аналітичний спосіб, а за допомогою метафізичного відчуття, яке може бути посилене в людині, наприклад, за допомогою музики. Саме така настанова й визначає назву роману, яка містить інтермедіальний компонент і передбачає зв'язок із музичним секстетом, який пише Роберт Фробішер. Музика дає можливість персонажам повернутися до усвідомлення смислової парадигми життя, а отже, перебувати із Всесвітом в органічній єдності. Натомість культивування розуму, відповідно, побудова суспільства на основі правових і моральних приписів, піддається критиці в романі, оскільки політичне життя передбачає посилення в людині «волі до влади», що обертається для персонажів «Хмарного атласу» трагічними наслідками й занепадом цивілізації.

Тадей Карабович аналізує німецьке філософське вчення Вільгельма Вундта, зазначаючи, що для філософа «у тлумаченні гетерогенності, тобто співвідношення душі та тіла, психічного і фізичного, німецький учений виходив із первинності першого чинника. <...> душа або дух є фундаментом матерії, а не навпаки. Логіку він розглядав як теорію форм синтезуючого мислення, на яку має спиратися методологія усіх наук. За Вундтом, етика – це апріорне знання абсолютних цінностей. Хоча опис звичаїв різних груп людей з погляду психології утворює необхідне підґрунтя формування моральних норм, головним у цьому процесі є історично конкретизована рефлексія абсолютних цінностей» [2, с. 47]. Д. Мітчелл конструює нарратив, у якому репрезентовано наявність «абсолютних цінностей», не пов'язаних із людською мораллю. Такими цінностями є, відповідно до логіки роману, здатність матерії перебувати в стані постійної *трансферності*, *транзитності*, тобто переходити з одного стану в інший, виявляючи «єдність множинного». Незмінна в одному вимірі матерія постійно перебуває в русі, в атомарних трансформаціях, у результаті яких виникають нові речовини, матерії, форми життя тощо.

О. Лосєв зазначає, що «одухотворені сутності або божества в уявленні стародавнього грека перебувають між собою в родинних зв'язках, постаючи одне для одного батьками чи дітьми, братами чи сестрами, дідами чи онуками, пращурами чи нащадками; і, крім того, усі разом вони формують універсальну родову спільноту, засновану на первісному стихійному колективізмі» [3, с. 14]. Усе це реалізує концепцію міфологічної циклічності, різні явища (суб'єкти й об'єкти) якої перебувають в іманентному зв'язку. Цілком справедливим є твердження про те, що «міфологія ж є мисленням на певній сходинці людського розвитку, а мислення неможливе без узагальнення. Крім того, мислення перебуває в єдності з мовою, а кожне слово так само є певним узагальненням» [3, с. 15]. Із часом в античному міфологічному мисленні відбуваються певні трансформації: «Передусім видозмінюється вся природа, яка раніше була сповнена для людини страхітливих і незрозумілих сил. Тепер природа здобуває у греків умиротворення та поетизацію, якими вони уславилися на всі майбутні століття» [3, с. 21]. Образи природи, представлені в «Хмарному атласі» в епічній оповідній модальності, постають утіленням гармонійності та умиротворення, якого позбавлений світ людей, замкнений у парадигмі «волі до влади». На думку О. Лосєва, «усі

явища природи колись розумілися міфологічно, тобто одухотворювались, але з часом втратили свою міфічність. Лише людська пам'ять пізньої античності зберегла спогади про їх давнє міфологічне минуле, знаходячи в них уже лише саму поетичну красу» [3, с. 26]. Натомість у «Хмарному атласі» такої пам'яті про поетичну красу минулого немає: минуле марковано в романі в ідеологічно-політичних категоріях (колоніалізму, боротьби за права тощо), а тому в романі експліковано мотив «забуття минулого» як чинник суспільних і технологічних перетворень заради майбутнього. Така абсолютизація майбутнього й надмірний розрив із минулим призводять до остаточного розриву між людиною й технологіями, які перебирають на себе функції «розуму», позбавляючи людини можливості сприймати світ у категоріях краси й гармонії.

Завдання статті полягає в окресленні міфологічних особливостей постпостмодернізму, реалізованих, зокрема, в сучасному англійському романі «Хмарний атлас», у якому експліковано форми міфологічного сприйняття художнього світу.

Виклад основного матеріалу. Д. Мітчелл у «Хмарному атласі» пропонує свою концепцію міфологічного мислення, яка містить як елементи класичної античної міфологічної свідомості, так і відповідає постпостмодерністській специфіці ревізювання античного міфологічного мислення.

Сконструйований художній світ у «Хмарному атласі» є потенційно нескінченним у часі (за цим критерієм роман нагадує твір фентезі), у ньому представлено різні культурно-історичні періоди, описано минуле, теперішнє і майбутнє, що загалом притаманне міфологічному світосприйняттю, для якого властиве переплетення зазначених часових категорій. У творах античної міфології натрапляємо на богів, які мають хтонічну природу і водночас поруч із ними є вже суто антропоморфічні боги й герої. Для античної людини світ був підпорядкований уявленням про циклічний час. Циклічність часу – важлива філософська категорія у світі Д. Мітчелла. Проте дійсність «Хмарного атласу», попри часові протяжність і іманентну змінюваність, водночас має й риси, які дають підстави говорити про весь художній світ твору як цілісний простір. Об'єднавчими стрижнями в наративі, на нашу думку, є дві категорії: 1) наявність у дійсності-Всесвіті «абсолютних цінностей», подібно до тих, які аналізує В. Вундт; 2) сприйняття світу в романі відбувається за посередництвом символічних структур, найважливішою із яких є музика. Світ музики є втіленням абсолютної гармонії, це універсальна мова й код, здатний «трансферувати» людську сутність, тобто те, що є квінтесенцією гуманістичного світогляду. Принципи, покладені в основу художнього світу в романі, містять внутрішню суперечність, яка знімається в постпостмодерністському погляді на світ: трансферність поєднано зі сталістю, релятивне доповнює уявлення про абсолютне тощо. «Хмарний атлас» — це не лише твір, у якому здійснено виразну суспільно-політичну критику, а й роман, що пропонує передусім філософське бачення дійсності, яке передбачає сприйняття різних епох через призму реалізації в них базових «абсолютних цінностей». Для античної людини уявлення про олімпійських богів було формою пояснення принципів світобудови. Для читачів роману «Хмарний атлас», навпаки, сам Усесвіт видається феноменом, розгортання якого в часі підпорядковане певній інтенційності. У романі відбувається зіткнення двох типів інтенційності: світу природи (матерії) й цивілізації. Те, що має місце у світі людей, суперечить принципам розумної організації Всесвіту й природи. Політичні доктрини, до яких удавалось, удасться й удаватиметься людство в майбутньому, не дають можливості розвинути в собі те, що, власне, й визначає цінність гуманістичного погляду на світ, який містить іманентний зв'язок із мораллю. Мораль у романі так само представлена у двох вимірах: людська мораль, що є змінною категорією, а тому часто представлена в тих формах, що, по суті, є моралізаторством, і мораллю, яка має одвічно незмінювану природу й реалізується в матерії та енергіях, із яких і виникає людство. Мораль, за Д. Мітчеллом, формується не в результаті філософських шукань і мисленневих практик, а в самій онтології Всесвіту, у принципах співіснування матерії та енергії, між якими відбувається постійна трансферність. Проте перетікання цих енергій не має «розумової» інтенційності: трансферність закладена в Усесвіті як можливість постійного

оновлення того, що є нескінченно великим, проте в кожний історичний період відбувається програвання тих самих сюжетів і натрапляння на ті самі помилки. Причиною цього в цивілізаційному вимірі є та сама ніцшеанська «воля до влади», яка замикає людину в силовому полі економічних ресурсів, політичної боротьби за владу, зрештою, у змаганні за виживання в кращих умовах. У такому разі людина позбавлена можливості увійти в простір онтологічних смислів, які реалізовані у беззмістовному, з точки зору людського розуму, перетіканні матерії та енергії. У результаті такого перетікання відбуваються зіткнення, з чого народжуються нові фізичні об'єкти (планети, зірки) й цілі галактики. Проте такі зіткнення не мають моральних приписів і, відповідно, інтерпретації в категоріях «добре», «погано», які властиві лише людській сутності. Р. Фробішер пише секстет як протест проти дрібнобуржуазного, міщанського, обивательського світовідчуття, яке замикається в силовому полі «волі до влади», а тому за умов «вічного повернення» вдається до тих самих помилок. Людина, за Д. Мітчеллом, не здатна розірвати зв'язку зі своєю натурою, у якій часто переважає фізичне над метафізичним, яке в аспекті домінування принципів доцільності й прагматизму є небезпечною рисою, яка позбавляє людину відчуття стабільності.

Художній світ у «Хмарному атласі» потенційно мав би бути цілісним і циклічним. У романі представлено цілковито нову модель розгортання «розумової» або ж принаймні інтенційованої матерії в часі. Усесвіт є нескінченним і обмеженим водночас: у ньому відбуваються циклічні процеси зародження й згасання Галактик і, відповідно до авторської уяви, можливих цивілізацій. Категорія циклічності надає світові стабільності і є визначальною категорією, що зцементовує міф як архісвіт роману. Водночас у кожному циклі (від зародження цивілізації й до смерті) відбувається прирощування певних рис «суб'єктів часу» (це можуть бути як люди, так і людиноподібні істоти на кшталт роботів; зрештою, мешканців примітивних племен постапокаліптичного суспільства так само доволі важко назвати «людьми»), як розум, технологічна вправність тощо. Проте реалізація поступу призводить до катастрофічних наслідків, оскільки людина весь час забуває про важливість сприйняття світу в категоріях циклічності. У людини, за Д. Мітчеллом, не відбувається розростання «всередину», тобто не відбувається ампліфікації самопізнання, а натомість людина прагне послуговуватися принципами екстенсивного розвитку, підкорюючи якомога більше територій. Проте все, що стосується ресурсної бази, є обмеженим, і тому людина потрапляє в пастку й переживає етап цивілізаційного занепаду, яких на Землі до 20030 року, у якому показано неоімперію, було кілька. Пастка виникає в результаті віджучення людини від природи, тобто як наслідок розриву із міфологічним баченням, яке для людини є природним. Не випадково в постапокаліптичній історії після ядерного вибуду й занепаду Нео-Сеулу, знову виникають тубільні племена, яким властивий шаманізм, тотемізм, анімалістичний спосіб бачення навколишнього світу. Саме такі, притаманні первісному суспільству, релігійні практики, дають можливість зберігати зв'язок із навколишньою дійсністю, яка функціонує відповідно до циклічних принципів і законів. Циклічність забезпечує потенційну єдність людини з макросвітом, закони якого до кінця в романі видаються незбагненими. Нездатність людини опанувати реальність навколо себе може бути компенсована здатністю проектувати символічні проєкції й створювати символічні об'єкти, які й дають можливість інтуїтивно пізнати світобудову в інсайті, миттєвому осяянні. Музика представлена в романі «Хмарний атлас» як елемент символічного прочитання й водночас кодування світу, що містить універсальну мову, яка не залежить від культурно-історичного, соціально-політичного контексту й, що найважливіше, «волі до влади». На відміну від символу, що є своєрідним посередником між людиною й міфологічним світом, влада (ідеологія) стає іншим різновидом символічної репрезентації світу й уявлень про нього в моделі лінійного часу, який априорі містить точку початку й кінця, тому людство, керуючись цим принципом, обов'язково доходить етапу власного зникнення, принаймні періоду кризи, що призводить до цивілізаційного занепаду й відродження нової суспільної формації, яка згодом знову підпорядковує своє життя ідеології відповідно до «волі до влади».

Н. Жлуктенко, визначаючи вияви інтермедіальної взаємодії «у формі літературного музикування», додає, що «не менший інтерес для рецепції такого феномена становить новелістичний цикл» [1, с. 253]. Щоправда, дослідниця одразу ж констатує, що «новелістка початку ХХІ ст., зокрема британська, об'єктом такого вивчення стає не часто. На нашу думку, це можна пояснити специфічною рецептивною настановою: в умовах постмодерністської творчої парадигми категорія цілісності тексту видається багатьом узагалі не релевантною – адже горизонт очікування здебільшого налаштований на суцільну мозаїчність та фрагментарність» [1, с. 253]. Безперечно, Н. Жлуктенко має рацію, говорячи про складність поєднання категорії цілісності тексту із постмодерністською творчою парадигмою, проте художній твір, написаний 2009 року (ідеться про «Ноктюрни» К. Ішігуро), можливо, доцільно схарактеризувати уже в площині постмодерністських естетичних шукань, для яких властиве поєднання мозаїчності, фрагментарності й цілісності, наявності «абсолютних смислів», за Вундтом. Н. Жлуктенко, аналізуючи новелістичну збірку «Ноктюрни» К. Ішігуро, зауважує, що «назва збірки апелює до музичного жанру із визначеними параметрами: ноктюрн – це інструментальна (іноді – вокальна) п'єса ліричного, мрійливого характеру, що набула розквіту в добу романтизму. <...>».

Апелюючи до ноктюрна як прецедентного жанру, К. Ішігуро замінив форму інструментальної п'єси, ушлявленої творами Джона Фільда чи Фредеріка Шопена, естрадною класикою 1940-1980-х років досить широкого й розмаїтого спектру» [1, с. 256]. Крім того, дослідниця наголошує, що «маркерів художньої єдності в новелістичному циклі Ішігуро чимало. Конфлікт кожного з творів заснований моментом зустрічі головних дійових осіб, серед яких завжди є початківці й досвідчені майстри, а сюжети спрямовують читача на пошук причин і/чи наслідків життєвої чи творчої кризи персонажів. У циклі домінує гомодієгетичний тип нарації, а разом із ним – сповідальні інтонації і позірна відкритість авторської позиції. Лише в останній новелі «Віолончелісти віднаходимо елементи рамкової структури» [1, с. 255]. У теорії літератури загальновідомим є факт, що останній твір у циклі має ознаки «сильної» позиції, як і перший чи назва самої збірки. В останній новелі К. Ішігуро порушує проблему «самореалізації митця» [1, с. 258], яка водночас є однією з ключових у романі «Хмарний атлас», де загалом ідеться про неможливість людини самореалізуватися у світі, де панує «воля до влади». Самореалізація завжди має рамки й обмеження, а в результаті збільшення ідеологічних впливів із боку держави на людину самореалізація взагалі перетворюється на симулякр, примарний образ, за яким ховається самообман і неспроможність здійснити якісний стрибок у власному розвитку.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, в романі «Хмарний атлас» Д. Мітчелла міфологічне мислення експліковано в особливий спосіб. У шостій історії роману постапокаліптичне суспільство репрезентовано як постцивілізаційна спільнота, серед представників якої наявні носії автентичного міфологічного мислення, явленого у формах шаманізму та анімізму. Такий спосіб світосприйняття найближчий до традиційного уявлення про міфологічне мислення, притаманне первісному суспільству. Водночас у шостій історії показано спільноту, що є іманентно неоднорідною. Поруч із племенами, які практикують канібалізм і сповідують шаманізм, є спільноти високо розвинутих нащадків загиблих рас. Усім притаманна віра в зло і добро, які можуть набувати різних виявів: як антропоморфних, так і хтонічних. З одного боку, показано спільноту істот, які є прикладом гегелівського «зняття»: інтелектуальні здібності цієї надраси свідчать про те, що її представники перебувають на вищій сходинці порівняно зі своїми попередниками. Водночас у романі наявна критика розуму, як ресурсу, здатного забезпечити суспільне благо й побудувати гармонійне суспільство. Поруч із представниками постцивілізаційної надраси маємо племена канібалів, які не володіють знаннями надраси. Наявність цієї спільноти створює баланс у постапокаліптичному світі, де важливо мати носіїв секретного знання про винаходу людської цивілізації, а також мати тих, хто є їх цілковитою протилежністю. Примітивне мислення перебуває в одній дійсності з мисленням «знанневим», що ґрунтується на високих технологічних здобутках. Шоста історія «обнуляє» весь цивілізаційний поступ,

представлений у всіх історіях. Це остання крапка, у якій, проте, немає безпосереднього повернення до примітивного суспільства. У постпостмодерністський спосіб у шостій реальності сходяться представники різного мислення, які й сукупно витворюють спільноту, яка не повторює вихідної позиції в розвитку людства. Водночас міфологічне мислення (уявлення про надприродні сили, які керують людською долею) експліковане в усіх історіях: в наративі про Кавендиша медіадискурс містить елементи міфологічного мислення, у якому уявлення про богів типологічно подібне до уявлення про «celebrities» літературного ринку й «зіркової» індустрії загалом. У наративі про Нео-Сеул представники каральних органів неоімперії нагадують служителів культу, яким притаманне міфологічне (сектантське) мислення. У кожному культурно-історичний період, представлений у романі, персонажам «Хмарного атласу» властиві уявлення про надреальність (щось, що виходить за рамки «фізично-чуттєвої» дійсності, як сама симфонія «Хмарний атлас»). Роман експлікує філософську теорію Гегеля про «зняття», водночас не абсолютизуючи цієї концепції, а показуючи її з різних аспектів. «Зняття» не є лише позитивною стороною людського поступу: додатковий ресурс краси, розуму, благ і добра не звільняє людини від внутрішніх порухів, пов'язаних із роботою підсвідомого, де закорінені атавістичні форми первісного мислення, якому властива бінаризація дійсності на «чорне» й «біле», «своє» й «чуже» тощо. Ці первісні уявлення призводять до того, що навіть освічена людина здатна керуватися не благосним розумом, а інстинктами, в основі яких – воля до влади як форма екстеріоризації власного «Я» в психологічному й фізичному вимірі. Людина не може звільнитися від атавістичних форм дознаннєвого мислення; ці форми уявлення про дійсність мають архетипний характер і впливають на спосіб світорозуміння, прийняття рішень, формування життєвих пріоритетів і стратегій. Поступ людства відбувається одночасно у двох моделях: лінійній та циклічній, які у романі не протистояють одна одній, а навпаки, доповнюють одна одну. Хронотоп роману є лінійно-циклічним, причому циклічність не означає цілковите *ab ovo*; усередині циклічного руху наявний лінійний компонент, який після цивілізаційної катастрофи все одно не повертає людину на цілковито ту саму вихідну точку. Замість точки А як нульової маємо А', а це вже свідчить про те, що ніцшеанська теорія вічного повернення, експлікована в романі, дає можливість вийти за рамки власних обмежень (що мають архетипну природу й пов'язані з базовими, первісними страхами та поділом світу відповідно до бінарного принципу). Такий вихід, який має особливу природу, уможливлений здатністю людини вірити, відчутти (емоційно, інтуїтивно), пізнаючи ті форми реальності, що мають нематеріальну природу. У романі «Хмарний атлас» людина постає генератором потенційно нескінченної кількості варіантів поведінки в тій самій ситуації, саме ця властивість людського мислення й забезпечує те, що суспільство не може бути механістично зредуковане до певних функцій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жлуктенко Н. Музичні імплікації в новелістичному циклі Кадзуо Ішігуро «Ноктиурни» / Музична фактура літературного тексту. Інтермедіальні студії (за редакцією Світлани Маценки). Львів : Апріорі, 2017. С. 253 – 260.
2. Карабович Т. Міфопоетика Нью-Йоркської групи: монографія / Тадей Карабович; відп. ред. Р. Радишевський; наук. консультант О. Астаф'єв. К. : Талком, 2017. 464 с.
3. Лосев А.Ф., Сонкина Г.А., Тахо-Годи А.А., Тимофеева Н.А., Черемухина Н.М. Античная литература ; под ред. проф. А.А. Тахо-Годи. М. : Просвещение, 1973. 439 с.
4. Mitchell D. Cloud Atlas: a novel / David Mitchell. London : Random House, 2004. 509 p.

REFERENCES

1. Zhluktenko, N. (2017). Muzychni implikatsii v novelistychnomu tsykli Kadzuo Ishiguro «Noktiurny» / Muzychna faktura literaturnoho tekstu. Intermedialni studii (za redaktsiieiu Svitlany Matsenky). Lviv: Apriori. S. 253-260.
2. Karabovych, T. (2017). Mifopoetyka Niu-Yorkskoi hrupy: monohrafiia / Tadei Karabovych; vid. red. R. Radyshevskiy; nauk. konsultant O. Astafiev. Kyiv: Talkom. 464 s.
3. Losev, A. F., Sonkina, G. A., Takho-Godi, A. A., Timofeyeva, N. A., Cheremukhina, N.M. (1973). Antichnaya literatura ; pod red. Prof. A.A. Takho-Godi. Moscow: Prosveshcheniye. 439 s.
4. Mitchell, D. (2004). Cloud Atlas: a novel. London: Random House. 509 p.

Dmytro Drozdovskyi. Reactualization of mythologic way of thinking in D. Mitchell's «Cloud atlas».

Introduction. In the paper, the author has outlined the mythological specificity of the thinking of the characters of English post-postmodernistic novel «Cloud Atlas» written by D. Mitchell. Purpose of the research is determined by specifics of the representation of mythological patterns on the philosophical, genre, and poetical levels of the novel have been investigated. Methods of the research belong to the paradigm of mythocriticism and structural analysis. Results of the investigation are revealed in the fact that philosophical problems of the post-postmodernistic novel in the aspect of representing the conflict in it between the reality of nature (the universe) and the reality of the human beings who determine life not in the paradigm of meanings but in the sphere of ideologies, social taboos (social myths), restrictions, etc. leading to a civilizational catastrophe, has been spotlighted. Originality. It is emphasized on the search for semantic structures in post-postmodernistic literature, in particular, it has been proved that music is presented in the novel «Cloud Atlas» as a manifestation of universal language and is a phenomenon that provides a connection of a human being with myth as a metaphysical phenomenon of existence. Conclusions. The general orientation of English post-postmodernistic literature to the establishment of interrelations with the musical pretext has been explained in the paper.

In D. Mitchell's novel, mythological thinking is explicated in a special way. In the sixth story, the post-apocalyptic society is represented as a post-civilization community among which there are bearers of authentic mythological thinking, which is manifested in forms of shamanism and animism. This way of perception is close to the traditional notion of mythological thinking, inherent in primitive society. At the same time, the sixth story demonstrates a community that is inherently heterogeneous. Along with the tribes that practice cannibalism and shamanism, there is a community of developed descendants of the dead races. Everyone has a belief in evil and good: both anthropomorphic and chthonic. On the one hand, the community of creatures, which is an example of the Hegelian Aufhebung, is outlined. At the same time, in the novel, there is a critique of reason as a resource capable of providing the public good and building a harmonious society. Along with the representatives of the post-civilization overhang, tribes of cannibals who do not have knowledge of the depths are represented. The presence of this community creates a balance in the post-apocalyptic world where it is important to have bearers of secret knowledge of the invention of human civilization, as well as to have those who are their entirely opposite. The sixth story nullifies the whole civilization presented in all stories. This is the last point in which, however, there is no direct return to primitive society. In the post-postmodernistic way, mythological thinking is explicated in all stories of the novel: in the narrative about Cavendish, the media discourse contains elements of mythological thinking in which the idea of the gods is typologically similar to the notion of celebrities of the literary market. In the narrative about Neo-Seoul, the representatives of the neo-imperial punitive bodies resemble the ministers of worship characterized by mythological (sectarian) thinking, etc.

Key words: post-postmodernism, myth, contemporary English novel, mythological thinking, «Cloud Atlas», D. Mitchell.

DOI 10.31392/NPU-nc.series 8.2019.12.04

УДК 82.091

Бикова Тетяна

ДЖЕРЕЛА ВИНИКНЕННЯ І СПОСОБИ ТРАКТУВАННЯ АРХЕТИПУ «ДОНЖУАНСТВА» У СВІТОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Анотація. У статті досліджено джерела виникнення і подано характеристику авторських інтерпретацій архетипу «донжуанства» у світовій літературі. Виявлено витоки легенди про Дон Жуана, розкрито особливості художніх творів, у яких використано відомий «мандрівний» сюжет Зроблено висновок про оригінальність кожної авторської інтерпретації, оскільки всі твори мали своєрідну ідею, яка відповідала не стільки внутрішній концепції образу, скільки духу епохи, в якій образ Дон Жуана було створено.

Ключові слова: архетип, «вічний» сюжет, «вічний образ», Дон Жуан, поетика.

Літературно-філософське осмислення значення архетипу «донжуанства» належить до магістральних напрямів дослідження у світовій літературі. Цей архетип разом із складовими є яскравим прикладом наявності так званого «вічного» сюжету у літературному тексті. У кожній літературі вони отримували різну назву: «традиційні сюжети», «мандрівні сюжети», «сюжети-етернігати», «магістральні сюжети» тощо. До таких проблем інтерес літературознавців завжди залишатиметься, адже такі сюжети, архетипи, інтерпретовані по-своєму, є тлом для перевірки власних наукових і методологічних суджень, прийомів художнього аналізу твору. Зауважмо, що значення таких сюжетів і архетипів по-різному трактували й трактуватимуть філософи, літературознавці, культурологи, психологи. У вивченні еволюції архетипу «донжуанства» вже визначилось три провідні напрями досліджень – філософсько-культурологічні (засновники О. Афанасьєв, Г.-В.-Ф. Гегель, Ф.-В.-Й. Шеллінг), психологічні (В. Іванов, К. Леві-Строс, К.-Г. Юнг).

Серед дослідників сучасності і ХХ століття тенденції розвитку індивідуально-авторського підходу щодо осмислення і творчої інтерпретації «мандрівного» сюжету і образу-архетипу